

ประเทศไทยไม่มี salamander มีแต่ newt

วิเชษฐ คนชื้อ และปรวีร์ พรหมโชติ

หน่วยปฏิบัติการวิจัยสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกและสัตว์เลื้อยคลาน ศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ
ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกเป็นกลุ่มสัตว์ที่มีความหลากหลายทางด้านรูปร่างอีกกลุ่มหนึ่ง สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรก ได้แก่ กลุ่มของกบ เขียด คางคก และอึ่งอ่าง ซึ่งมีลักษณะร่วมกัน คือ ลำตัวสั้นๆ ไม่มีคอ ไม่มีหาง ตาโปนโต บางชนิดมีลิ้น บางชนิดมีขลุ่ยระ สัตว์กลุ่มนี้สามารถพบเห็นได้โดยง่าย ในบริเวณที่มีน้ำขังหรือแอ่งน้ำขนาดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบึงน้ำขนาดใหญ่จนถึงแอ่งน้ำขนาดเล็กๆ ที่ขุดไว้เลี้ยงปลาหรือปลูกบัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูผสมพันธุ์สัตว์กลุ่มนี้จะออกมาเปล่งเสียงร้องกันแข่งแซ่

ในทางตรงกันข้าม สัตว์ในกลุ่มเขียดงูนั้นเราไม่สามารถพบเห็นได้โดยง่าย เนื่องจากสัตว์กลุ่มนี้อาศัยอยู่ใต้ดินเป็นหลัก ลักษณะโดยทั่วไป คือ มีลำตัวยาว ไม่มีระยางค์ หัวๆ มีตาที่ไม่พัฒนาดีมากนัก ไม่มีหางหรือหากมีก็จะสั้นมากและทุ่

สัตว์กลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มกะท่างน้ำหรือที่เราเรียกว่า ซาลาแมนเดอร์ มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากสองกลุ่มข้างต้น คือ มีลำตัวยาว มีขาที่มีความยาวพอประมาณและมีหางยาว มีส่วนที่เป็นคอที่เห็นได้ชัดเจน ซาลาแมนเดอร์บางชนิดที่อาศัยในน้ำอาจมีขาที่สั้นมาก ดูเผินๆ จะมีลักษณะคล้ายปลาไหล

ซึ่งในกลุ่มสุดท้ายสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ newt และ salamander โดยทั้งสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างทางด้านรูปร่างดังนี้ กลุ่ม newt มีผิวหนังปกคลุมลำตัวเป็นปุ่มปม ขรุขระและแห้ง อาจมีสีส้มบนลำตัวบ้าง แต่กลุ่ม salamander จะมีผิวหนังเรียบ ลื่น ผิวหนังเป็นมันเงา ไม่มีปุ่มปมบนผิวหนังมากนัก มีสีสันทะลุกลายและสวยงาม

ในประเทศไทยมีสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกในกลุ่มกะท่างน้ำเพียงชนิดเดียวเท่านั้น สามารถพบเห็นได้ในแอ่งน้ำหรือพื้นที่ค่อนข้างชุ่มชื้นทางตอนเหนือของประเทศไทย ในปัจจุบันมีรายงานการพบในเขตจังหวัดทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เช่น จังหวัดเชียงใหม่หรือแม่ฮ่องสอน (ภาพที่ 1) และจังหวัดเลย (ภาพที่ 2) เป็นต้น

อนุกรมวิธานของกะท่าง

Class Amphibia

Order Caudata (Urodela)

Family Salamandridae

Genus *Tylostotriton*

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tylostotriton verrucosus* Anderson, 1871

ชื่อไทย กะท่าง, จักกิมน้ำ, จังจกน้ำอินทนนท์

ลักษณะลำตัวของกะท่างน้ำนั้น บริเวณหัวจะมีต่อมที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ด้านหลังของตา ส่วนบริเวณด้านหลังจะมีต่อมกลมขนาดเล็ก เริ่มตั้งแต่ด้านหลังบริเวณเหนือขาหน้าแล้วไล่ลงไปตามด้านหลัง โดยที่ต่อมบริเวณกลางตัวจะเป็นต่อมที่มีขนาดใหญ่กว่าด้านหัวและด้านหลัง ต่อมาดังกล่าวจะมีทั้งสองด้านของลำตัว ส่วนแนวด้านหลังกลางตัว แนวกระดูกสันหลัง จะมีสันค่อนข้างแข็งสีจางกว่าสีผิวของลำตัวไล่ตั้งแต่บริเวณหลังหัวไปจนสุดปลายหาง ผิวหนังแห้งและหยาบ ลำตัวมีสีพื้นน้ำตาลและมีต่อมสีส้มกระจายตามแนวข้างลำตัว ไม่มีร่องด้านข้างลำตัว (costal groove)

ถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกชนิดนี้ จะวางไข่ในแหล่งน้ำที่ไม่เชี่ยวมากนักหรือเป็นแอ่งน้ำค่อนข้างนิ่ง เมื่อวางไข่แล้ว ตัวเต็มวัยจะอาศัยอยู่บนบก ส่วนตัวอ่อนจะพัฒนาจนเหวี่ยงหลุดมาตั้งขึ้นจากน้ำมาอาศัยอยู่บนบก อาจจะลงน้ำบ้างเป็นครั้งคราว

ในแอ่งน้ำบนภูเขาที่สูงเกิน 1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง สามารถพบเห็นกะท่างน้ำได้ไม่ยาก ซึ่งในแอ่งน้ำส่วนมากจะพบตัวอ่อนที่กำลังจะเจริญอยู่ในระยะแตกต่างกัน โดยจะอาศัยอยู่ในน้ำตลอดเวลา พู่เหงือกของพวกนี้จะลอยขึ้นอยู่ด้านบนของลำตัวสำหรับแลกเปลี่ยนก๊าซ ส่วนตัวเต็มวัยจะอาศัยอยู่บนหรือในโพรงดินใกล้ๆ กับลำธาร โดยอาจจะซุกซ่อนอยู่ตามกองเศษซากวัสดุ กอหญ้า หรือตามขอนไม้ เป็นต้น

ภาพที่ 1. ลักษณะของกะท่างน้ำที่พบที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 2. ลักษณะของกะท่างน้ำที่พบที่จังหวัดเลย

สามารถพบเห็นตัวเต็มวัยกะท่างน้ำได้ในแอ่งน้ำในช่วงฤดูผสมพันธุ์ โดยทั้งเพศผู้และเพศเมียจะลงมารวมกันในแอ่งน้ำตื้นๆ น้ำไม่ไหลแรงมากนัก เมื่อผสมพันธุ์กันแล้วตัวเมียจะวางไข่ไว้บนใบหญ้าหรือเศษไม้ริมน้ำที่มีความชุ่มชื้น จะไม่วางไข่ลงในแอ่งน้ำโดยตรง ส่วนนอกฤดูผสมพันธุ์จะขึ้นมาอาศัยอยู่บนบก

ด้วยรูปร่างหน้าตาของกะท่างน้ำที่พบในประเทศไทยทั้งในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถกล่าวได้ว่า กะท่างน้ำที่พบนั้นจัดเป็น newt ไม่ใช่ salamander

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นผลงานจากโครงการวิจัยเรื่อง “การสำรวจกะท่างน้ำที่จังหวัดเลย ที่มีความเป็นไปได้ที่จะเป็นชนิดใหม่ของประเทศไทย” (รหัสโครงการ BRT R_148009) โดยการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย (โครงการ BRT) เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประกอบการจัดทำแนวทางการศึกษาและวิจัยสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกกลุ่มกะท่างน้ำในประเทศไทย

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย โดยมีศาสตราจารย์ ดร.วิสุทธิ ไข่มณี ประธานโครงการ และคุณรังสิมา ตัณฑุเลขา เลขานุการโครงการฯ และคณะกรรมการของโครงการทุกท่านที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาสัตว์กลุ่มนี้ในประเทศไทย ซึ่งข้อมูลด้านการกระจายจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านอื่นๆ และช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยต่อไป นายกันย์ นิตโรจน์ นายทศพล ไชยอนันต์พร เพื่อนร่วมทริปในการสำรวจในภาคสนาม รองศาสตราจารย์ผุสดี ปริยานนท์ หัวหน้าหน่วยปฏิบัติการสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกและสัตว์เลื้อยคลาน และรองศาสตราจารย์จริยา เล็กประยูร หัวหน้าศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ